

En la segona part, la més suggestiva i personal i a la qual respon més pròpiament el títol general del llibre, és estudiada l'educació de prínceps en les obres de Don Juan Manuel, aspecte que queda sintetitzat en set apartats: el concepte, molt genèric en l'escriptor castellà, del que són els prínceps; el saber, dintre del qual són compresos l'educació espiritual en les diverses etapes de la vida del príncep, des d'un punt d'albir cristià, i l'educació física, imprescindible, però que mai no ha de superar l'espiritual; els patges, mestres i consellers, que, d'acord amb el criteri aristotèlic medieval, havien d'ésser estimats com si fossin pares; els mitjans de difusió del saber, agrupats pel Prof. Castro y Calvo en tradicions orals, diàlegs, experiències pròpies i lectures; el fonament de l'educació; l'educació moral, base de l'educació dels prínceps; l'educació social, és a dir, els seus drets i els seus deures de cara a la societat; l'educació religiosa i científica, car, home profundament religiós, considerava que allò que ha d'assolir-se, fonamentalment, és la salvació de l'ànima, d'on la importància que donà a l'educació religiosa, a la qual la ciència profana havia d'anar íntimament unida; finalment, en el darrer apartat d'aquest capítol passa revista a l'educació militar tal com l'entenia l'autor del *Conde Lucanor* i hi aboca els propis coneixements militars, la seva condemna de la guerra i el seu concepte que no hi ha goig millor que el de morir en defensa de la Religió.

En la part tercera del llibre l'autor dóna compte de l'evolució de les idees sobre l'educació de prínceps a l'Edat Moderna, bo i fent un útil enfilall d'autors que representen les dues direccions assenyalables en la doctrina de l'educació de prínceps en aquesta època: la política, el model de la qual és el *Príncep*, de Maquiavel, i la del príncep cristià, perfectament dibuixada en Saavedra Fajardo. El Sr. Castro creu que aquest darrer corrent no és més que la repetició del que tantes vegades va dir Don Juan Manuel al llarg de tota la seva obra, coneguda o no dels prosistes castellans posteriors.

Com a apèndix són reproduïdes les *Instituciones militares* de Vegeci, segons la traducció i edició de Jaime de Viana (Madrid 1764), d'un interès relatiu, puix que aquesta traducció no pogué ésser coneguda de cap manera per Don Juan Manuel.

En general, l'obra, no pas tota de primera mà ni, en alguns aspectes, rigorosament sistematitzada, representa una voluminosa aportació als estudis sobre Don Juan Manuel, i és una mostra de la reconeguda sensibilitat del Prof. Castro i de la seva predilecció per l'interessant escriptor medieval.

Jordi CARBONELL i de BALLESTER

Historias y leyendas. Estudios literarios, por ÁNGEL GONZÁLEZ PALENCIA. Madrid, Instituto Antonio de Nebrija (CSIC), 1942. 636 pàgs. + 3 làms.

Sota aquest títol el Prof. González Palencia ha reunit en un gruixut volum una sèrie d'estudis, sobre temes llegendaris els uns, i sobre escriptors castellans i les seves obres els altres. Entre els primers hi ha els referents a la llegenda de santa Llúcia, a la de Joan Garí i a les que l'autor anomena *La huella del león* (publicat abans en *RFE*, XIII (1926), 39-59), *Con la ilusión basta* (*BRAH*, C (1932), 766-779) i *El celoso engañado* («Homenaje a Menéndez Pidal», I, 417-423). Entre els segons n'hi ha un sobre l'obra poètica de fra Luis de León — *Fray Luis de León en la poesía castellana* («Miscelánea Conquense», I, 4-30) —, un

altre sobre la comèdia de Ruiz de Alarcón *Quien mal anda en mal acaba* i sobre els esdeveniments històrics en què va inspirar-se el seu argument, sengles estudis sobre plets de Lope de Vega i de Quevedo, un sobre la vida de Covarrubias i un altre sobre la vida i l'obra de José de Villaviciosa, l'autor del poema èpico-burlesc *La Mosquea*.

Aquest conjunt d'extensos treballs representa una quantiosa i important aportació de materials per a l'estudi dels temes esmentats, però, llevat del darrer, que és una obra molt completa, tant des del punt de vista biogràfic com de l'anàlisi del text literari i del rastreig de les seves fonts, no ens ofereixen aquests materials organitzats i estructurats d'acord amb les seves mútues relacions i no poden per tant arribar a conclusions concretes que tan útils podrien ésser per als interessats en qüestions literàries i filològiques.

En l'estudi dels temes llegendaris, l'extensa erudició del Sr. González Palencia en matèries relacionades amb la literatura àrabica i amb altres literatures orientals li permet d'ofèrir-nos una gran quantitat de versions procedents d'aquests àmbits culturals que és molt profitós de comparar amb les versions europees. En algun cas, però, potser es deixa dur massa enllà per la natural atracció que exerceix damunt de l'especialista la matèria objecte de la seva especialitat. Ens referim sobretot al fet de presentar la llegenda del santó Bartsisa com un precedent islàmic de la llegenda de fra Joan Garí — *Precedentes islámicos de la leyenda de Garín* (publicat abans en *Al-An*, I (1933), 335-355) —. En realitat no cal parlar de precedent, sinó de *parallel*. El Sr. González Palencia té el mèrit d'assenyalar la llegenda de sant Jaume *el Penitent* com a font de les dues llegendes, cristiana i islàmica, però no s'adona que hi ha un fet essencial que distingeix rotundament les versions àrabiques de les europees, que és el penediment del pecador i la seva aspra penitència, que apareix en aquestes i en el relat primigeni de sant Jaume *el Penitent*, i manca sempre en aquelles. Un altre tret que relliga la llegenda catalana amb el grup europeu és el propi nom del protagonista. El mateix Sr. González Palencia esmenta, potser sense adonar-se de la coincidència, una llegenda alemanya relacionada amb la nostra, l'heroi de la qual s'anomena Johannes Corinus, nom tan semblant al de Johannes Garinus que donen les versions llatines de la llegenda catalana. En un treball de Joseph Morawski, escrit en 1939 i publicat no fa molt,¹ es posa de manifest l'existència a França, Itàlia i Alemanya de llegendes connexes amb la catalana, els protagonistes de les quals s'anomenen també Joan (*saint Jean Paulus*, *Pollus* o *le Paulu* a França, *san Giovanni Boccadoro* a Itàlia). Ultra la semblança entre els noms dels protagonistes de moltes de les versions europees, cal destacar-li la presència d'altres característiques comunes a algunes d'elles. Si Joan Garí prega sobretot de no caure en cap dels tres pecats de luxúria, homicidi i falsia i acaba caient en tots tres, a Johannes Corinus li passa cosa semblant amb els tres pecats de luxúria, furt i homicidi, i al sant italià li esdevé la mateixa cosa amb l'adulteri, l'homicidi i el fals jurament. Els episodis de la penitència i de la cacera són anàlegs en l'ermità montserratí i en el sant francès. Gairebé totes les versions europees tenen com a element important la intervenció d'un infant que parla miraculosament. I encara en detalls menys importants podríem destacar d'altres coincidències. Ens trobem, doncs, davant de dues branques independents, nascudes ambdues d'un mateix tronc oriental preislàmic i des-

1. J. MORAWSKI, *La Vie de saint Jean Paulus: Origine et évolution d'une légende médiévale*, LR, I (1947), 9 ss.

envolupades independentment i amb característiques ben pròpies l'una al nord i l'altra al sud de la conca mediterrània. Només en algun *fabliau* francès o en alguna versió europea moderna pot reconèixer-se la influència (algun cop confessada explícitament) de les versions islàmiques.

En l'estudi de la llegenda hagiogràfica de santa Llúcia — *La doncella que se sacó los ojos: Para la leyenda de santa Lucia* (RBAMAM, IX (1932), 181-200, 272-294) —, sembla estranyar-se el Sr. González Palencia que alguns textos castellans antics li donin «por patria Zaragoza, en lugar de Siracusa». Aquesta estranyesa no serà compartida per cap medievalista català, que sabrà prou bé que el nom que les nostres cròniques i documents donen a la ciutat siciliana és el de Saragossa, forma arromançada de Siracusa que arriben a retraduir alguns cops al llatí sota la forma de *Cesaraugusta*. Potser aquesta forma catalana del nom de la ciutat de santa Llúcia (al costat dels més antics testimonis iconogràfics catalans) és indicadora del camí seguit per la seva llegenda en introduir-se a la Península. Les estretes relacions entre Catalunya i Sicília, almenys des de les darreries del segle XIII, fan ben versemblant la nostra suposició.

Molt interessant per a l'estudi dels costums espanyols en el segle XVI, en relació amb la vida dels moriscos, els procediments de la Inquisició i els coneixements mèdics, són els testimonis aportats per l'autor en el seu estudi sobre la comèdia abans alludida de Juan Ruiz de Alarcón — *El curandero morisco del siglo XVI, Román Ramírez* (BRAE, XVI (1929), 199-222; XVII (1930), 247-274).

Molt abundosos, encara que poc elaborats, són els materials aportats per a una biografia de Sebastián de Covarrubias, l'autor del famós *Tesoro de la lengua castellana* — *Sebastián de Covarrubias y Orozco (Datos biográficos)* (BRAE, XII (1925), 38-72, 217-245, 376-396, 498-514).

Ben digne d'ésser conegut és un resum d'un plet sostingut per Lope de Vega amb un editor d'unes comèdies seves — *Pleito entre Lope de Vega y un editor de sus comedias* (BBMP, III (1921), 17-26) —. Per cert que en el començament d'aquest treball l'autor dona el nom de Sebastià Cornella a un impressor establert a Barcelona que deu ésser, sens dubte, Sebastià Cornellàs.

En el treball titulat *Pleitos de Quevedo con la villa de la Torre de Juan Abad* (BRAE, XIV (1928), 495-519, 600-619), es donen extensos passatges de la documentació relativa a aquests litigis que constitueixen suggestius testimonis de la psicologia dels pledejadors, de la manera de funcionar la justícia en la Castella del segle XVII i de la penúria de les finances comunals de les viles castellanes d'aquest mateix temps. A conseqüència d'algun extrem d'aquest estudi queda aclarida una inexactitud comesa pels biògrafs de Quevedo, ja a partir del primer de tots ells, l'italià Tàrsia.

Clou el recull l'estudi sobre Villaviciosa i la seva obra — *José de Villaviciosa y «La Mosquée»* (BRAE, XIII (1926), 405-432, 630-651; XIV (1927), 17-61, 181-195) —, que és, com ja hem dit, el més acabat i arrodonit dels treballs d'aquest volum.

M. COLL i ALENTORN